

Kadınların İstihdamı: Evet, Ama Nasıl?

İstihdamda bir artış var ancak bu, kayıtdışı istihdam içinde bir artış. Aslında buradaki artış hikâyesi, kadın istihdamı probleminin niteliksel değil, niceliksel kaygılarla çözülmeye çalışıldığının önemli bir göstergesi.

İdil SOYSEÇKİN

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu

Neoliberalizmin kulelerinin üstünde yükseldiği zemin nedir diye sorulsa, buna cevabım kadınların görünmezleştirilen bakım emeği ve atipik istihdam biçimleri olurdu büyük oranda.

Dünyanın her yerinde kadın istihdamı erkek istihdamından daha düşük. Ülkeler arasındaki farklılıklar hem uçurumun ne kadar büyük olduğuna hem de bu uçurumu kapatmak için geliştirilen politikaların dümeninin cinsiyet eşitliğinden yana ne kadar kırıldığına bağlı. Türkiye, her alanda cinsiyet eşitsizliğinin açık ve yoğun şekilde yaşandığı, ancak bu eşitsizliğin giderilmesi adı altında uygulanan politikaların daha yapısal ve kalıcı eşitsizlikler ürettiği bir ülke.

Son yıllarda, cinsiyet eşitsizliğinin en çok dile getirilen ve üzerine politika üretilen alanı kadın istihdamı. Paketler, projeler, önlemler ve teşvikler havada uçuşuyor. Girişimcilikten ve mesleki kurslardan medet umanların sayısı artıyor. Kadınlar her sene birkaç sertifikayı daha kaldırıyor dolaplarına. İstihdam şartı olan bu kurslar, kursları tamamlayanlardan belirli bir yüzdelik dilimini aslında işe yerleştiremeyip yalnızca 1 ay sigortalı gösterince gerekli şartları yerine getirmiş olan firmalar tarafından büyük bir hevesle açılıyor. Böylece gerçekten çalışmayan bu kadınlar, o ayın işgücü verilerine çalışan olarak yansıyor.

Girişimcilik eğitimi alan kadınlardan kaçının kendi işini kurup, ne kadar süre ile bunu devam ettirebildiğine bakmaya gerek duymaksızın, istihdam alanındaki projelerin büyük kısmında en çok rağbeti hala girişimcilik eğitimleri görüyor.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) işgücü istatistiklerine göre 2005'ten 2012'ye kadın istihdamı toplamda 1,5 milyon kişi arttı ve bu artışın büyük kısmı son dört yılda gerçekleşti¹. Ancak daha yakından bir bakış bu verilere dair önemli şeyler söylüyor. 2010'dan 2012'ye kadın istihdamındaki artışın % 98'ini hizmet sektörü oluşturuyor. 2007 yılında başlayan Evde Bakım Programı ile evde yakınlarına bakmak için bakım parası alanların hizmet sektörü içinde yer alan insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri kapsamı altında istihdam verileri içinde değerlendirildiğini görüyoruz².

¹ <http://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/ArastirmaNotu160.pdf>

² <http://bianet.org/bianet/kadın/153221-kentli-kadın-istihdami-gerçekten-artıyor-mu>

Bunun yanı sıra ücretli çalışan gündelikçiler de kendi hesabına çalışan olarak kabul edilerek İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri kapsamına alınıyor³. Bir artış var ancak bu, kayıtdışı istihdam içinde bir artış. Aslında buradaki artış hikâyesi, kadın istihdamı probleminin niteliksel değil, niceliksel kaygılarla çözülmeye çalışıldığına önemli bir göstergesi.

Diğer bir gösterge ise Türkiye’de erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerinin durumu. Çok iyi bilindiği üzere, kadınların istihdamına en temel etkenlerden biri bakım yükümlülüğünün kim tarafından, nasıl yerine getirildiği. Bundan çok daha iyi bilinen diğer bir gerçek ise yalnızca Türkiye’de değil dünyanın hemen her yerinde bakım işinin kadınların sorumluluğu olarak görülmesi ve istihdama katılımın bu sorumluluğun ne kadarının aile dışına devredilebildiğine bağlı olarak artış göstermesi. Türkiye’nin bu konudaki mevcut ve de önümüzdeki yılları şekillendirecek politik karnesi ise kırıklarla dolu.

Erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği kadınların ya işgücü piyasasında yer alamamaları ya da piyasayı geçici ya da sürekli olarak terk etmeleri anlamına geliyor. Yüksek eğitim seviyesi bile erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerinin eksikliğinin yarattığı etkiyi azaltmıyor. Altı yaşın altında çocuk sahibi olan yüksek eğitilmiş kadınların % 25’ i işlerini bırakırken; % 30,4’ü işi bırakma nedeni olarak kazandıkları ücretin çocuk bakımına harcadıkları miktara çok yakın olmasını gösteriyor⁴.

Türkiye, 6 yaşın altında çocuk bulunan hane sayısında % 35 ile Meksika’dan sonra ikinci sırada geliyor. 15 yaşın altında çocuğu olan annelerin çalışma yaşamına katılma oranı ise % 30 ile en düşük⁵. Türkiye, 2011 yılı 3 yaş okullaşma oranı % 4 ile 36 OECD ülkesi içinde 34. sırada yer alırken (OECD ortalaması % 67); 4 yaş okullaşma oranı % 19 ile 36 ülke arasında son sırada gelmektedir (OECD ortalaması %84) . Okul öncesi eğitime GSYİH’den ayrılan pay 2012 yılında % 0,04 iken 2013 yılında bu oran % 0,03’e düşmüştür⁶. 2012/2013 MEB verilerine göre ise 3-5 yaş arası okullaşma oranı % 26,3’tur⁷.

Öte yandan kamu kurum ve kuruluşlarınca işletilen kreş ve çocuk bakımevi gibi tesisler 2007 senesinden bu yana sosyal tesis kapsamında değerlendirildiğinden her türlü giderleri kendi gelirlerinden karşılamaları öngörülmüştür. Bu durum kamu kreşlerinde ciddi bir düşüşe neden olmuştur. 2007/2008 döneminde kamuya ait 492 kreş bulunurken 2011/2012 döneminde bu sayı 118’e düşmüştür. Özel işyerlerinde ise yalnızca 150 üstü kadın işçi çalıştıranların kreş açma zorunluluğu bulunmaktadır. Burada çok net bir cinsiyet ayrımcılığı bulunmakta ve çocuk bakımını kadının sorumluluğunda gören anlayış devam etmektedir. 150 ve üstü kadın işçi çalıştıran işyeri sayısı 7204’tur. Ancak bunların da yalnız 300’u denetlenmiştir. Bu denetlemeler 300 işyerinden % 45’inde kreş bulunmadığını göstermiştir⁸. Kreş açma zorunluluğunu yerine getirmemenin cezası

³ a.g.e.

⁴ Usen Şelale and Güngör Delen Meltem (2011) “Eğitilmiş Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Tercihleri: İstanbul Örneği”, Kamu-İş, Vol.11(4), pp. 127-182.

⁵ <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/oecd%27family%27database.htm>

⁶ 2013 ve 2014 Genel Bütçe verilerinden hesaplanmıştır.

⁷ <http://www.meb.gov.tr>

⁸ CHP Milletvekili Kadir Öğüt’ün 31/01/2013 tarihinde kreş açma zorunluluğu bulunan işyerlerine ve BDP milletvekili Ayla Akat Ata’nın 03/10/2013 tarihinde verdiği İş Kanunu uyarınca açılması zorunlu olan işyeri kreşlerine ilişkin soru önergesine verilen yanıtlardan alınmıştır.

ise 1232 TL'dir. Tüm bu veriler çocuk bakımını kadınların sorumluluğunda olduğunun/olmaya devam edeceğinin en önemli işaretlerdir.

Peki, sırada daha neler var? Son dönemlerde üzerinde en çok durulan konulardan birisi, sanki hali hazırda öyle değilmişçesine, esnek bir işgücü piyasası. Bu, neredeyse tüm politikalarını ailenin bütünlüğünden doğru kurgulayan bir erkin varlığında, öncelikle kadını vuruyor. Enformel sektörde çalışan kadınların kayıtlı hale gelmesi bahane edilerek, formel sektördeki kadınları da içine alacak şekilde hak kayıplarının önünün açılması söz konusu oluyor. Özellikle "kadın hem istihdamda yer alsın hem de ailesiyle işini uyumlaştırabilsin" (yani özcesi evinin işini de, çocuk/hasta/yaşlı bakımını da yapabilsin) denilerek kısmi zamanlı çalışma ve kiralık işçilik/geçici iş ilişkisi meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Kiralık işçi düzenlemesi özel istihdam bürolarının işçi kiralamaya başlaması, yani iş arayan kişinin özel istihdam bürolarının elemanı olması anlamına gelecektir. Ücreti bu bürolar tarafından belirlenirken, iş varsa çalışmak yoksa beklemek döngüsü içinde hem kıdem tazminatından mahrum kalacak, hem emeklilik maaşı rüya olacak hem de örgütlenmesi imkânsızlaşacaktır. Dolayısıyla güvenceli esnekliğin neyin güvencesi olduğu açıktır: işverenin maliyetlerinin azaltılmasının ve istihdamın korunmasının; işin ve aynı işte kalabilmenin değil.

Yukarıda da söylediğim üzere işgücü piyasasını esnekleştirme çabalarının tümü önce kadınlara dokunuyor. Dolayısıyla diğer alanlarda olduğu üzere, ekonomik hayata katılıma ve katılma biçimlerine dair de kadınlar mücadele bayrağını sürekli yükseltiyor.

Yani cinsiyet eşitliği için mücadele; her zaman ve her yerde.